

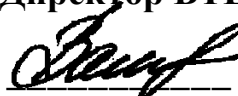
**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ВІННИЦЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ**

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ

Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти
Сертифікована на відповідність ДСТУ ISO 9001:2015 (ISO 9001:2015, IDT)

Кафедра права

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор ВТЕІ КНТЕУ

 Н. Л. Замкова

26 06 2020

захист прав у європейському суді з прав людини

protection of rights in european court of human rights

РОБОЧА ПРОГРАМА

Ступінь вищої освіти	«магістр»	/ master
Галузь знань	<u>08 «Право»</u> (шифр, назва)	/ <u>08 «Law»</u> (назва)
Спеціальність	<u>081 «Право»</u> (шифр, назва)	/ <u>08 «Law»</u> (назва)
Освітня програма	<u>«Право»</u> (назва)	/ <u>«Law»</u> (назва)

Вінниця 2020

Розробник:

Піп'як М.І. к.ю.н., доцент кафедри права

Гарант освітньої програми «Право»: Бахновська І.П., к.ю.н., доцент кафедри права ВТЕІ КНТЕУ

Обговорено та схвалено на засіданні кафедри права 12.05.2020 пр. № 06 на засіданні вченої ради факультету економіки, менеджменту та права 15.06.2020 пр. № 06 та засіданні вченої ради інституту 26.06.2020 пр. № 06

Рецензент(и):

внутрішній рецензент: Білоус І. М. к.ю.н., доц.

зовнішній рецензент: Ярошенко О.М., начальник відділу регіонального представництва в центральних областях Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

Редактор: Фатєєва Т. Д.
Комп'ютерна верстка: Шуляк Н.В.

Підп. до друку 07.07.2020 р. Формат 60x84/16. Папір офсетний
Друк різнографічний. Ум. друк. арк. .1,80.
Обл.-вид. арк. 1,20. Тираж 5. Зам. № 168.

Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ КНТЕУ
21000, м. Вінниця, вул. Хмельницьке шосе, 25

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ:

Мета:

- розширення, систематизація та поглиблення знань здобувачів вищої освіти про основні правові позиції Європейського Суду з прав людини при тлумаченні і застосуванні ним Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод;

- поглиблене вивчення слухачами магістратури практики Європейського Суду з прав людини, розширення, систематизація та поглиблення знань про основні правові позиції Європейського Суду з прав людини в частині здійснення кримінально-правового захисту людини;

- розвинення вмінь правильного застосування знань, одержаних під час вивчення практики Європейського Суду з прав людини і її застосування національними судовими інстанціями;

- формування ціннісних орієнтирів відповідно до ідеалів гуманізму, демократії, соціальної справедливості, поваги до особи.

Результати вивчення навчальної дисципліни її місце в освітньому процесі. Результатом вивчення навчальної дисципліни «Захист прав у Європейському Суді з прав людини» для освітньої програми «Право» є формування комплексу компетентностей:

інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної правничої діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування правових доктрин, правових принципів, норм права, що передбачає проведення досліджень і впровадження інновацій та характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

загальні компетентності:

ЗК1. Здатність до критичного осмислення суспільних та галузевих процесів та явищ.

ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК3. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК4. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел, в тому числі іноземних.

ЗК7. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК9. Здатність працювати в міжнародному контексті.

- спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК1. Концептуальне і нормативне розуміння сутності верховенства права як однієї з основоположних цінностей демократичної держави. Здатність застосовувати принципи верховенства права, в тому числі, у ситуаціях законодавчої невизначеності.

СК2. Розуміння системи права Європейського Союзу та її співвідношення з правовою системою України.

СК3. Розуміння впливу Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського Суду з прав людини на розвиток правової системи та правозастосування в Україні.

СК4. Розуміння взаємодії міжнародного права та міжнародних правових систем і правової системи України.

СК7. Розуміння концептуальних засад реалізації судової влади та особливостей здійснення правосуддя в Україні.

СК10. Здатність ухвалювати рішення у ситуаціях, що вимагають системного, логічного та функціонального тлумачення правових норм, а також знання практики їх застосування.

СК11. Здатність критично оцінювати ефективність представництва та захисту прав та інтересів клієнтів і підвищувати рівень своєї професійної діяльності, включаючи визначення напрямку для підвищення кваліфікації та професійного навчання впродовж життя.

СК13. Здатність доносити до фахівців і нефахівців у сфері права інформацію, ідеї, проблеми, рішення, власний досвід та аргументацію.

СК15. Здатність самостійно готувати проекти актів правозастосування, включаючи вимоги щодо їх законності, обґрунтованості та мотивованості.

Програмні результати навчання здобувачів з навчальної дисципліни «Захист прав в Європейському Суді з прав людини» полягають:

ПРН 1. Оцінювати природу та характер суспільних процесів і явищ, і виявляти розуміння меж та механізмів їх правового регулювання.

ПРН 2. Демонструвати глибоке розуміння сучасної системи цивілізаційних цінностей та їх взаємозв'язок з правовими цінностями, принципами та професійними етичними стандартами.

ПРН 3. Проводити збір та інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел, включаючи цифрові, статистичні, тестові, та перевіряти їх на достовірність, використовуючи сучасні методи дослідження.

ПРН 4. Здійснювати презентацію свого дослідження з правової теми, застосовуючи першоджерела та прийоми правової інтерпретації складних комплексних проблем, що постають з цього дослідження.

ПРН 5. Здатність визначати актуальну практичну чи наукову проблему, проводити дослідження на її вирішення, включаючи самостійне формування структури такого дослідження, його методології та необхідних джерел.

ПРН 6. Володіти навичками усного та письмового мовлення, демонструючи здатність обґрунтовано формувати свої позицію, вміння опонувати та наводити переконливі аргументи.

ПРН 7. Брати продуктивну участь в обговоренні складних правових проблем і формувати власний внесок у кінцеві висновки такого обговорення.

ПРН 8. Вміти вести дискусію та будувати конструктивний діалог у професійній сфері.

ПРН 9. Ефективно опрацьовувати та використовувати інформацію, отриману з достовірних джерел для проведення наукових досліджень та практичної діяльності.

ПРН 10. Демонструвати здатність генерувати нові ідеї та використовувати сучасні технології у наданні правничих послуг.

ПРН 11. Демонструвати знання основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування права у контексті взаємодії міжнародного права та міжнародно-правових систем з правовою системою України.

ПРН 13. Проводити порівняльно-правовий аналіз окремих інститутів права різних правових систем, включаючи взаємозв'язок системи права Європейського Союзу з правовою системою України.

ПРН 15. Обґрунтовувати правову позицію на різних стадіях правозастосування.

ПРН 16. Демонструвати базові навички з виконання процесуальних функцій судді, прокурора, адвоката, правового радника та нотаріуса.

Міждисциплінарні зв'язки: програма упорядкована відповідно до анотації освітньо-професійної програми підготовки магістрів, базується на вивченні таких нормативних дисциплін, як «Актуальні питання публічних галузей права», «Медіація», «ІТ-право», «Актуальні питання запобігання корупції», «Актуальні питання приватних галузей права».

Критерії оцінювання результатів навчання

Рівні компетентності	За шкалою КНТЕУ	Критерії оцінювання
1	2	3
Високий (дослідницький)	90-100	Має обґрунтовані та всебічні знання з дисципліни, вміє узагальнювати та систематизувати набуті знання; самостійно знаходить джерела інформації та працює з ними; проводить власні дослідження, може використовувати набуті знання та вміння при розв'язанні задач.
Достатній (частково-пошуковий)	82-89	Володіє навчальним матеріалом, вміє зіставляти та узагальнювати, виявляє творчий інтерес до предмету, виконує завдання з повним поясненням та обґрунтуванням, але допускає незначні помилки; може усвідомити нові для нього факти, ідеї.
	75-81	Володіє визначеним програмою навчальним матеріалом; розв'язує завдання, передбачені програмою, з частковим поясненням.
Елементарний (репродуктивний)	69-74	Володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні; може самостійно розв'язати та пояснити розв'язання завдання.
	60-68	Ознайомлений з навчальним матеріалом, відтворює його на репродуктивному рівні; виконує елементарні завдання за зразком або відомим алгоритмом.
Низький (фрагментарний)	35-59	Ознайомлений та відтворює навчальний матеріал на рівні окремих фактів та фрагментів матеріалу; під керівництвом викладача виконує елементарні завдання.
	1-34	Ознайомлений з навчальним матеріалом на рівні розпізнавання та відтворення окремих фактів.

Результат виконання екзаменаційних завдань оцінюється з урахуванням результатів у співвідношенні 80:20, де 80 – максимальна оцінка за виконання екзаменаційного завдання, 20 – результат поточної успішності відповідно до шкали переводу поточної роботи для врахування її при підсумковій оцінці.

Обсяг дисципліни «Захист прав у Європейському Суді з прав людини» в кредитах та його розподіл (тематичний план)

Назва теми	Кількість годин				Форми контролю
	Усього год.	лекції	практ.	сам. робота	
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Міжнародно-правові стандарти прав людини і національного права	23	4	4	15	УО, ОРСЗ, ПО, ІЗ, СУН
Тема 2. Європейська система захисту прав людини у сфері кримінальної юстиції	21	4	2	15	УО, ОРСЗ, ДН, ІЗ, Т
Тема 3. Право на життя та його захист у практиці Європейського Суду з прав людини	19	2	2	15	УО, ОРСЗ, ДН, ІЗ, КТ
Тема 4. Право на фізичну недоторканність: заборона катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження	19	2	2	15	УО, ОРСЗ, ДН, ІЗ
Тема 5. Право на свободу та особисту недоторканність у практиці Європейського Суду з прав людини	19	2	2	15	УО, ОРСЗ, ДН, ІЗ, КТ
Тема 6. Право на повагу до приватного і сімейного життя у контексті кримінального правосуддя у практиці Європейського Суду з прав людини	19	2	2	15	УО, ОРСЗ, ДН, ІЗ, Т, СУН

Тема 7. Захист свободи думки, релігії, свобода зібрань та об'єднань у кримінально-правовому вимірі у практиці Європейського Суду з прав людини	20	2	2	16	УО, ОРСЗ, ДН, ІЗ, ПО
Тема 8. Захист власності у практиці European Court of Human Rights	20	2	2	16	УО, ОРСЗ, ДН, ІЗ, КТ
Тема 9. Проблеми застосування прецедентів European Court of Human Rights національними судами	20	2	2	16	УО, ОРСЗ, ДН, ІЗ, КТ, СУН
Разом	180	22	20	138	
Підсумковий контроль	екзамен				

Умовні позначення: УО – усне опитування; ПО–письмове опитування; Т – тестування; КТ – комп'ютерне тестування; ІЗ – індивідуальні завдання; ОРСЗ – оцінка розв'язання ситуаційної задачі; ДН- дистанційне навчання, СУН – система управління навчанням в системі Moodle.

II ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст початкової дисципліни (теми програми)

Тема 1. Міжнародно-правові стандарти прав людини і національного права

Європейська конвенція захисту прав людини і основних свобод як джерело формування європейських стандартів прав людини в сфері кримінального правосуддя. Історія прийняття Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Стандарти прав людини в сфері кримінального правосуддя, прийняті в системі ООН. Місце Європейської конвенції захисту прав людини і основних свобод у національній системі права України й інших держав-членів Ради Європи. Історія створення судових та контролюючих органів Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Тема 2. Європейська система захисту прав людини у сфері кримінальної юстиції

Еволюція європейського механізму захисту прав людини. Європейський Суд з прав людини як контрольний орган у системі конвенційного права. Порядок формування та структура European Court of Human Rights. Юрисдикція European Court of Human Rights. Значення правових позицій European Court of Human Rights. Європейський Суд з прав людини: порядок звернення і функції. Суб'єкти, які мають право на звернення до Суду. Поняття жертви (Victim), потенційні і непрямі жертви. Процедура розгляду скарги в Суді. Регламент та структура Європейського Суду з прав людини. Організація і робота Європейського Суду з прав людини. Загальні положення провадження в Європейському Суді з прав людини. Вирішення питання щодо прийнятності скарги. Порядок провадження після вирішення питання щодо прийнятності скарги. Постанови Європейського Суду з прав людини. Консультативні висновки Європейського Суду з прав людини. Виконання рішень Європейського Суду

з прав людини. Загальна характеристика Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини». Заходи загального характеру. Заходи індивідуального характеру. Порядок виплати відшкодування. Повторювані та системні проблеми та пілотні рішення ЄСПЛ.

Тема 3. Право на життя та його захист у практиці Європейського Суду з прав людини

Зміст права на життя у практиці ЄСПЛ. Виникнення та припинення життя людини з точки зору ст. 2 Конвенції. Захист індивіда від будь-якого довільного позбавлення життя державою. Поняття евтаназії. Види евтаназії. Проблемні питання евтаназії. Питання скасування страти. Протокол № 6 до Європейської конвенції про права людини. Обов'язки держави, що впливають зі ст.2 Конвенції. Захист права на життя у рішеннях ЄСПЛ проти України. Застосування летальної сили агентами держави та розслідування таких випадків: затримання особи, запобігання втечі з місць тримання під вартою, застосування сили для придушення заворушень тощо. Смерть в місцях тримання під вартою, в тому числі через неналежне надання медичної допомоги, та розслідування пост-фактум як необхідний процесуальний аспект. Позитивний та негативний обов'язок держави щодо життя особи в інших ситуаціях: захист від насильства з боку приватних осіб, безпечне навколишнє середовище, екстрадиція та видача тощо. Розслідування подій 2013-2014 рр. та Звіт Міжнародної дорадчої групи Ради Європи.

Тема 4. Право на фізичну недоторканність: заборона катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження

Право осіб, позбавлених волі, на гуманне поводження і повагу гідності, що властиве людській особистості. Зміст поняття «катування» та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів

поводження та покарань. Критерії розмежування катувань, нелюдського поведження і принижуючого гідність поведження. Безпідставна жорстокість і принизливе поведження з боку правоохоронних органів, заподіювані під час арешту і утримання під вартою, а також при особистому обшуку. Грубі порушення умов тримання під вартою. Ненадання або несвоєчасне надання належної медичної допомоги. Неприпустимість застосування під час досудового розслідування, у процесі оперативно-розшукової методів сенсорної депривації («дезорієнтації» або «втрати чутливості»). Обов'язки держави, що впливають зі ст. 3 Конвенції. Ознаки катування у рішеннях ЄСПЛ проти України. Європейська конвенція та інші міжнародні акти: Женевські конвенції 1949 року, Пакт про громадянські та політичні права 1966 року, Конвенція ООН про заборону катувань 1984 року, та Європейська конвенція про запобігання катуванням 1987 року. Сфера застосування ст. 3 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Позитивний та негативний обов'язок держави. Розслідування фактів на погане поведження. Абсолютна заборона жорсткого поведження. Обов'язок розслідувати факти жорсткого поведження. Критерії ефективності розслідування жорсткого поведження. Форми розслідування і покарання. Процедура розслідування. Питання реалізації Стамбульського протоколу.

Тема 5. Право на свободу та особисту недоторканість у практиці Європейського Суду з прав людини

Зміст та сфера дії права на свободу та особисту недоторканність у практиці ЄСПЛ. Дефініція «арешту», «затримання», «позбавлення волі» в контексті Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод. Гарантії прав особи на свободу та на особисту недоторканність. Вимоги до правомірного позбавлення особи свободи у практиці ЄСПЛ. Порушення права на свободу та особисту недоторканність у рішеннях ЄСПЛ проти України. Сфера застосування ст. 5 ЄКПЛ. Види обмеження свободи, які передбачені в п. 1 ст. 5. Поняття позбавлення свободи; критерії. Позитивні

зобов'язання держави у контексті права на свободу та особисту недоторканість. Підстави позбавлення свободи за статтею 5. Правомірність затримання: правова визначеність, недопустимість свавілля, вмотивованість рішення, пропорційність. Інформування про підстави затримання та обвинувачення. Право постати перед судом. Швидкість розгляду справи та розумна тривалість позбавлення свободи; право ініціювати розгляд законності затримання. Право на компенсацію за незаконне затримання.

Тема 6. Право на повагу до приватного і сімейного життя у контексті кримінального правосуддя у практиці Європейського Суду з прав людини

Дефініція термінів «приватне життя», «право на приватне життя» і «право на повагу приватного життя», «недоторканність житла» «таємниця кореспонденції» в інтерпретаціях ЄСПЛ. Втручання у право на повагу до приватного і сімейного життя. Межі прав, передбачених ст.8 Конвенції. Умови допустимості втручання в приватне життя: на підставі закону, необхідність втручання в демократичному суспільстві для дотримання балансу інтересу захисту національної безпеки. Типові порушення права на повагу до особистого й сімейного життя у рішеннях ЄСПЛ проти України. Сфера застосування ст. 8 «Право на повагу до приватного та сімейного життя» ЄКПЛ. Позитивне зобов'язання держави поважати особисті інтереси людини. Негативні зобов'язання, що випливають зі ст. 8 ЄКПЛ. Критерії віднесення справи до такої, що гарантується ч.1 ст. 8. Відносини, що становлять особисте життя. Втручання в особисте життя. Поняття «Сімейне життя» в розумінні ЄКПЛ. Відносини, що визнаються сімейними. Повага до житла. Поняття «житло» в тлумачення ЄСПЛ. Процесуальні дії що втручаються в право на повагу до житла. Кореспонденція. Процесуальні дії що втручаються в право на повагу до кореспонденції. Підстави для втручання, передбачені ч. 2 ст. 8 ЄКПЛ. Переслідування законної мети. Необхідність в демократичному суспільстві. Захист національної безпеки.

Тема 7. Захист свободи думки, релігії, свобода зібрань та об'єднань у кримінально-правовому вимірі у практиці Європейського Суду з прав людини

Дефініція «свободи думки, совісті, релігії» «свобода зібрань та об'єднань», «свобода вираження поглядів» в інтерпретаціях ЄСПЛ. Розмежування суджень про факти і оціночних суджень у практиці ЄСПЛ. Сфера дії свободи вираження поглядів. Втручання у свободу віросповідання. Критерії відповідності такого втручання Європейська конвенція захисту прав людини і основних свобод. Зміст права на свободу мирних зборів. Зміст права на свободу об'єднань. Втручання держави у право мирних зборів та на свободу об'єднань. Аналіз практики European Court of Human Rights відповідної категорії справ і основні стандарти компенсації відповідно до рішень European Court of Human Rights. Сфера застосування ст. 10 «Свобода вираження поглядів» ЄКПЛ. Визначення «висловлювання». Поняття та природа поняття «факти» і «оціночні судження». Недостовірна інформація. Спростування інформації. Інформація конфіденційного характеру. Інформація про публічних осіб. Межі критики. Обов'язки і відповідальність осіб згідно зі ст. 10 «Свобода вираження поглядів» ЄКПЛ. Обмеження свободи висловлювань посадовими особами. Обмеження свободи виявлення поглядів. Свобода зібрань та об'єднань. Позитивні та негативні зобов'язання держави. Фундаментальність права на мирні зібрання. Законності втручання. Переслідування, легітимні цілі. Необхідність в демократичному суспільстві.

Тема 8. Захист власності у практиці European Court of Human Rights

Зміст права власності та поняття власності. Загальні принципи права на повагу до власності. Втручання щодо користування майном. Позбавлення права власності. Поняття екпропріації. Невиконання рішення національних судових органів щодо невиплати заробітної плати, компенсацій та різних видів соціальної допомоги. Типові порушення права на мирне володіти

майном у рішеннях ЄСПЛ щодо України. Концепція майна в розумінні статті 1 Першого протоколу. Виправданість втручання у право власності. Право держави регламентувати використання власності відповідно до суспільного інтересу. Забезпечення справедливого балансу.

Тема 9. Проблеми застосування прецедентів European Court of Human Rights українськими судами

Загальна характеристика практики застосування ЄСПЛ. Заборона рабства та примусової праці у практиці Європейського Суду з прав людини. Поняття рабства та примусової праці. Зміст принципу «жодного покарання без закону» у практиці ЄСПЛ. Правові підстави застосування судами України прецедентів European Court of Human Rights. Зобов'язання України щодо сумлінного виконання приписів Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та виконання рішень European Court of Human Rights. Компенсація жертвам порушень прав людини у практиці Європейського суду з прав людини.

Структура навчальної дисципліни

Результати навчання	Навчальна діяльність	Розрахований робочий час (год.)
1	2	3
<p>Знати: Європейську конвенцією захисту прав людини і основних свобод</p> <p>Вміти: застосовувати Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод при вирішенні практичних ситуацій</p>	<p>Тема 1. Міжнародно-правові стандарти прав людини і національного права</p> <p>Лекція 1</p> <p><i>План</i></p> <p>1. Європейська конвенція захисту прав людини і основних свобод як джерело формування європейських стандартів прав людини в сфері кримінального правосуддя.</p> <p>2. Історія прийняття Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.</p> <p>Лекція 2</p> <p><i>План</i></p> <p>1. Стандарти прав людини в сфері кримінального правосуддя, прийняті в системі ООН.</p> <p>2. Місце Європейської конвенції захисту прав людини і основних свобод у національній системі права України й інших держав-членів Ради Європи.</p> <p><i>Література:</i></p> <p><i>Основна: 1-2,3-5</i></p> <p><i>Додаткова: 1-6, 8-12</i></p> <p><i>Інтернет-ресурси: 1-5</i></p>	2
	<p><i>Самостійна робота</i></p> <p>1. Вплив рішень Європейського Суду на внутрішнє право держав - учасниць Конвенції.</p>	2
		15

	<p>2. Принципи тлумачення Європейським Судом з прав людини положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Протоколів до неї.</p>	
	<p>Практичні заняття 1.</p> <p><i>План</i></p> <p>1. Історія створення судових та контролюючих органів Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.</p> <p>2. Характеристика європейських стандартів прав людини.</p> <p>Практичні заняття 2.</p> <p><i>План</i></p> <p>1. Характеристика Протоколів до Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.</p> <p>2. Стандарти прав людини в сфері кримінального правосуддя, прийняті в системі ООН.</p>	<p>2</p> <p>2</p>
<p>Знати: еволюцію європейського механізму захисту прав людини</p>	<p>Тема 2. Європейська система захисту прав людини у сфері кримінальної юстиції</p> <p>Лекція 3.</p> <p><i>План</i></p> <p>1. Еволюція європейського механізму захисту прав людини. Європейський Суд з прав людини як контрольний орган у системі конвенційного права.</p> <p>2. Порядок формування та структура European Court of Human Rights. Юрисдикція European Court</p>	<p>2</p>

<p>Вміти: розрізняти ухвалу та рішення Європейського Суду з прав людини; опрацьовувати рішення Європейського Суду з прав людини</p>	<p>of Human Rights.</p> <p>Лекція 4.</p> <p><i>План</i></p> <p>1. Значення правових позицій European Court of Human Rights.</p> <p>2. Європейський Суд з прав людини: порядок звернення і функції. Суб'єкти, які мають право на звернення до Суду. Поняття жертви (Victim), потенційні і непрямі жертви. Процедура розгляду скарги в Суді.</p> <p><i>Література:</i></p> <p><i>Основна: 1-25</i></p> <p><i>Додаткова: 1-6, 8-12</i></p> <p><i>Інтернет-ресурси: 1-5</i></p>	<p>2</p>
	<p><i>Самостійна робота</i></p> <p>1. Рішення Європейського Суду з прав людини щодо України по скаргах про порушення прав у сфері кримінальної юстиції.</p> <p>2. Обмеження права на приватне життя в порядку кримінально-процесуальної і оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів.</p>	<p>15</p>
	<p>Практичні заняття 3.</p> <p><i>План</i></p> <p>1. Юрисдикція Європейського Суду з прав людини.</p> <p>2. Склад Європейського Суду з прав людини та етапи розгляду заяви.</p> <p>3. Різниця між ухвалою та рішенням</p>	<p>2</p>

	<p>Європейського Суду з прав людини.</p> <p>4. Опрацювання рішень Європейського Суду з прав людини.</p>	
<p>Знати:</p> <p>зміст права на життя у практиці ЄСПЛ</p> <p>Вміти:</p> <p>аналізувати матеріали справи Ейхмана, справи Пиночета;</p> <p>узагальнювати судові рішення проти Європейського Суду з прав людини щодо статті 2 «Право на життя»</p>	<p>Тема 3. Право на життя та його захист у практиці Європейського Суду з прав людини.</p> <p>Лекція 5.</p> <p><i>План</i></p> <p>1. Зміст права на життя у практиці ЄСПЛ. Виникнення та припинення життя людини з точки зору ст. 2 Конвенції.</p> <p>2. Захист індивіда від будь-якого довільного позбавлення життя державою. Проблемні питання евтаназії.</p> <p>3. Питання скасування страти. Протокол № 6 до Європейської конвенції про права людини.</p> <p>4. Обов'язки держави, що впливають зі ст.2 Конвенції. Захист права на життя у рішеннях ЄСПЛ проти України.</p> <p><i>Література:</i></p> <p><i>Основна: 1-25</i></p> <p><i>Додаткова: 1-6, 8-12</i></p> <p><i>Інтернет-ресурси: 1-5</i></p>	<p>2</p>
	<p><i>Самостійна робота</i></p> <p>1. Страта в контексті права на життя. Права осіб, засуджених до страти. Заходи, що гарантують захист прав тих, хто засуджений до страти (схвалені резолюцією 1984/50 Економічної й Соціальної Ради ООН від 25 травня 1984 року.</p> <p>2. Аналіз матеріалів справи Ейхмана.</p> <p>3. Аналіз матеріалів справи Пиночета.</p>	<p>15</p>

	4. Узагальнити судові рішення проти Європейського Суду з прав людини щодо статті 2 «Право на життя».	
	<p>Практичні заняття 4.</p> <p><i>План</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття права на життя та його порушення. 2. Застосування летальної сили агентами держави та розслідування таких випадків. 3. Позитивний та негативний обов'язок держави щодо життя особи в інших ситуаціях. Ефективне розслідування. 4. Поняття та види евтаназії. 	2
<p>Знати:</p> <p>зміст поняття «катування» та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження та покарань</p> <p>Вміти:</p> <p>аналізувати поняття катування</p>	<p>Тема 4. Право на фізичну недоторканність: заборона катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження</p> <p>Лекція 6.</p> <p><i>План</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Право осіб, позбавлених волі, на гуманне поведження і повагу гідності, що властиве людській особистості. 2. Зміст поняття «катування» та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження та покарань. Критерії розмежування катувань, нелюдського поведження і принижуючого гідність поведження. 3. Безпідставна жорстокість і принизливе поведження з боку правоохоронних органів, заподіювані під час арешту і утримання під вартою, а також при особистому обшуку. 4. Грубі порушення умов тримання під вартою. Ненадання або несвоєчасне надання належної 	2

<p>інтенсивність, намір, мета, поняття нелюдського поводження та поводження, що принижує гідність: ознаки; узагальнювати судові рішення проти</p>	<p>медичної допомоги. Неприпустимість застосування під час досудового розслідування, у процесі оперативно-розшукової методів сенсорної депривації («дезорієнтації» або «втрати чутливості»).</p> <p>5. Обов'язки держави, що впливають зі ст. 3 Конвенції. Ознаки катування у рішеннях ЄСПЛ проти України.</p> <p><i>Література:</i></p> <p><i>Основна: 1-25</i></p> <p><i>Додаткова: 1-6, 8-12</i></p> <p><i>Інтернет-ресурси: 1-5</i></p>	
<p>Європейського Суду з прав людини щодо статті 3 «Заборона катування»</p>	<p><i>Самостійна робота</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Узагальнити судові рішення проти Європейського Суду з прав людини щодо статті 3 «Заборона катування». 2. Здійснити порівняльну характеристику «катування» та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарань 	15
	<p>Практичне заняття 5.</p> <p><i>План</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сфера застосування ст. 3 ЄКПЛ. 2. Поняття катування: інтенсивність, намір, мета. Поняття нелюдського поводження та поводження, що принижує гідність: ознаки. 3. Позитивний та негативний обов'язок держави. 4. Абсолютна заборона жорсткого поводження. 5. Обов'язок розслідувати факти жорстокого поводження. Критерії ефективності розслідування. 	2

<p>Знати: змiст та сферу дiї права на свободу та особисту недоторканнiсть у практицi ЄСПЛ</p> <p>Вмiти: розкрити позитивнi зобов'язання держави у контекстi права на свободу та особисту недоторканнiсть; узагальнювати судовi рiшення проти Європейського Суду з прав людини щодо статтi 6 «Право на справедливий</p>	<p>Тема 5. Право на свободу та особисту недоторканнiсть у практицi Європейського Суду з прав людини</p> <p>Лекцiя 7.</p> <p><i>План</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Змiст та сфера дiї права на свободу та особисту недоторканнiсть у практицi ЄСПЛ. 2. Дефiнiцiя «арешту», «затримання», «позбавлення волi» в контекстi Європейської конвенцiї про захист прав людини i основних свобод. 3. Гарантiї прав особи на свободу та на особисту недоторканнiсть. 4. Вимоги до правомiрного позбавлення особи свободи у практицi ЄСПЛ. 5. Порушення права на свободу та особисту недоторканнiсть у рiшеннях ЄСПЛ проти України. <p><i>Лiтература:</i></p> <p><i>Основна: 1-25</i></p> <p><i>Додаткова: 1-6, 8-12</i></p> <p><i>Інтернет-ресурси: 1-5</i></p>	<p>2</p>
<p>судові рішення проти Європейського Суду з прав людини щодо статті 6 «Право на справедливий</p>	<p><i>Самостійна робота</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Узагальнити судові рішення проти Європейського Суду з прав людини щодо статті 5 «Право на свободу та особисту недоторканність». 2. Узагальнити судові рішення проти Європейського Суду з прав людини щодо статті 6 «Право на справедливий суд». 	<p>15</p>

<p>суд»; узагальнювати судові рішення проти Європейського Суду з прав людини щодо статті 5 «Право на свободу та особисту недоторканість»</p>	<p>Практичне заняття 6.</p> <p><i>План</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сфера застосування ст. 5 ЄКПЛ. 2. Види обмеження свободи, які передбачені в п. 1 ст. 5. Поняття позбавлення свободи. Позитивні зобов'язання держави у контексті права на свободу та особисту недоторканість. Підстави позбавлення свободи. 3. Правомірність затримання: правова визначеність, недопустимість свавілля, вмотивованість рішення, пропорційність. Інформування про підстави затримання та обвинувачення. 4. Право постати перед судом. 5. Право на компенсацію за незаконне затримання. 	<p>2</p>
<p>Знати: дефініцію термінів «приватне життя», «право на приватне життя» і «право на повагу приватного життя», «недоторканність житла», «таємниця кореспонденції» в інтерпретаціях ЄСПЛ</p>	<p>Тема 6. Право на повагу до приватного і сімейного життя у контексті кримінального правосуддя у практиці Європейського Суду з прав людини</p> <p>Лекція 8.</p> <p><i>План</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Дефініція термінів «приватне життя», «право на приватне життя» і «право на повагу приватного життя», «недоторканність житла» «таємниця кореспонденції» в інтерпретаціях ЄСПЛ. 2. Втручання у право на повагу до приватного і сімейного життя. Межі прав, передбачених ст.8 Конвенції. 3. Умови допустимості втручання в приватне життя: на підставі закону, необхідність втручання в демократичному суспільстві для дотримання балансу інтересу захисту національної безпеки. 	<p>2</p>

<p>Вміти: узагальнювати судові рішення проти Європейського Суду з прав людини щодо статті 8 «Право на повагу до приватного і сімейного життя»; ознайомитися з позитивними зобов'язаннями держави поважати особисті інтереси людини та негативними зобов'язаннями, що впливають зі ст. 8 ЄКПЛ</p>	<p>4. Типові порушення права на повагу до особистого й сімейного життя у рішеннях ЄСПЛ проти України.</p> <p><i>Література:</i> <i>Основна: 1-25</i> <i>Додаткова: 1-6, 8-12</i> <i>Інтернет-ресурси: 1-5</i></p>	
	<p><i>Самостійна робота</i></p> <p>1. Спілкування між батьком і дитиною як ключовий елемент сімейного життя.</p> <p>2. Узагальнити судові рішення проти Європейського Суду з прав людини щодо статті 8 «Право на повагу до приватного і сімейного життя».</p>	15
	<p>Практичне заняття 7.</p> <p><i>План</i></p> <p>1. Сфера застосування ст. 8 «Право на повагу до приватного та сімейного життя» ЄКПЛ.</p> <p>2. Позитивне зобов'язання держави поважати особисті інтереси людини. Негативні зобов'язання, що впливають зі ст. 8 ЄКПЛ.</p> <p>3. Процесуальні дії що втручаються в право на повагу до приватного та сімейного життя, житла та кореспонденції.</p> <p>4. Переслідування законної мети, необхідність в демократичному суспільстві, захист національної безпеки.</p>	2
<p>Знати: дефініцію</p>	<p>Тема 7. Захист свободи думки, релігії, свобода зібрань та об'єднань у кримінально-правовому вимірі у практиці Європейського Суду з прав</p>	2

<p>«свободи думки, совісті, релігії», «свобода зібрань та об'єднань», «свобода вираження поглядів» в інтерпретаціях ЄСПЛ</p> <p>Вміти: визначити правомірність втручання в права гарантовані ст. 8 ЄКПЛ; узагальнювати судові рішення проти Європейського Суду з прав людини щодо статті 9 «Свобода думки, совісті і релігії»;</p>	<p>людини</p> <p>Лекція 9.</p> <p><i>План</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Дефініція «свободи думки, совісті, релігії» «свобода зібрань та об'єднань», «свобода вираження поглядів» в інтерпретаціях ЄСПЛ. 2. Розмежування суджень про факти і оціночних суджень у практиці ЄСПЛ. Сфера дії свободи вираження поглядів. 3. Втручання у свободу віросповідання. Критерії відповідності такого втручання Європейська конвенція захисту прав людини і основних свобод. 4. Зміст права на свободу мирних зборів. Зміст права на свободу об'єднань. Втручання держави у право мирних зборів та на свободу об'єднань. 5. Аналіз практики European Court of Human Rights відповідної категорії справ і основні стандарти компенсації відповідно до рішень European Court of Human Rights. <p><i>Література:</i></p> <p><i>Основна: 1-25</i></p> <p><i>Додаткова: 1-6, 8-12</i></p> <p><i>Інтернет-ресурси: 1-5</i></p>	
	<p><i>Самостійна робота</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Узагальнити судові рішення проти Європейського Суду з прав людини щодо статті 9 «Свобода думки, совісті і релігії». 2. Узагальнити судові рішення. 3. Європейського Суду з прав людини щодо статті 10 «Свобода вираження поглядів». 	16

<p>узагальнювати судові рішення проти Європейського Суду з прав людини щодо статті 10 «Свобода вираження поглядів»</p>	<p>Практичне заняття 8 .</p> <p><i>План</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. астосування ст. 8 «Право на повагу до приватного та сімейного життя» ЄКПЛ . 2. Визначення правомірності втручання в права гарантовані ст. 8 ЄКПЛ. 3. Характеристика основних стандартів компенсації відповідно до рішень European Court of Human Rights. 4. Поняття «свободи думки, совісті, релігії» «свобода зібрань та об'єднань», «свобода вираження поглядів» в інтерпретаціях ЄСПЛ. 	<p>2</p>
<p>Знати:</p> <p>зміст права власності у практиці European Court of Human Rights</p> <p>Вміти:</p> <p>ознайомитись зі сферою застосування статті 1 «Захист</p>	<p>Тема 8. Захист власності у практиці European Court of Human Rights</p> <p>Лекція 10.</p> <p><i>План</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Зміст права власності та поняття власності. 2. Загальні принципи права на повагу до власності. 3. Втручання щодо користування майном. 4. Позбавлення права власності, експропріація. Невиконання рішення національних судових органів щодо невиплати заробітної плати, компенсацій та різних видів соціальної допомоги 5. Типові порушення права на мирне володіти майном у рішеннях ЄСПЛ щодо України. 	<p>2</p>

<p>права власності» Першого протоколу ЄКПЛ;</p>	<p><i>Література:</i> <i>Основна: 1-25</i> <i>Додаткова: 1-12</i> <i>Інтернет-ресурси: 1-5</i></p>	
<p>узагальнювати судові рішення проти Європейського Суду з прав людини щодо статті 1 Першого</p>	<p><i>Самостійна робота</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Захист власності у рішеннях Європейського Суду з прав людини. 2. Узагальнити судові рішення проти Європейського Суду з прав людини щодо статті 1 Першого протоколу «Захист власності». 	16
<p>протоколу «Захист власності»</p>	<p>Практичне заняття 9. <i>План</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сфера застосування статті 1 «Захист права власності» Першого протоколу ЄКПЛ. 2. Тлумачення поняття «майно» та «власність» в рішеннях ЄСПЛ. 3. Виправданість втручання у право власності. 4. Право держави регламентувати використання власності відповідно до суспільного інтересу. Забезпечення «справедливого балансу». 	2
<p>Знати: проблеми застосування прецедентів European Court of Human Rights українськими судами Вміти:</p>	<p>Тема 9. Проблеми застосування прецедентів European Court of Human Rights українськими судами Лекція 11. <i>План</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальна характеристика практики застосування ЄСПЛ. 2. Заборона рабства та примусової праці у практиці Європейського Суду з прав людини. 	2

<p>ознайомитись з особливостями застосування прецедентів European Court of Human Rights українськими судами; узагальнювати судові рішення проти Європейського Суду з прав людини щодо статті 12 «Право на публічний судовий розгляд»;</p>	<p>3. Поняття рабства та примусової праці. 4. Зміст принципу «жодного покарання без закону» у практиці ЄСПЛ. 5. Правові підстави застосування судами України прецедентів European Court of Human Rights. 6. Зобов'язання України щодо сумлінного виконання приписів Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та виконання рішень European Court of Human Rights. Компенсація жертвам порушень прав людини у практиці Європейського Суду з прав людини. <i>Література:</i> <i>Основна: 1-25</i> <i>Додаткова: 1-6, 8-12</i> <i>Інтернет-ресурси: 1-5</i></p>	
<p>на публічний судовий розгляд»; узагальнювати судові рішення проти Європейського Суду з прав людини щодо статті 13 «Право на ефективний засіб правового захисту»;</p>	<p><i>Самостійна робота</i></p> <p>1. Узагальнити судові рішення проти Європейського Суду з прав людини щодо статті 12 «Право на публічний судовий розгляд». 2. Узагальнити судові рішення проти Європейського Суду з прав людини щодо статті 13 «Право на ефективний засіб правового захисту». 3. Узагальнити судові рішення проти Європейського Суду з прав людини щодо статті 34 «Індивідуальні заяви».</p>	16
<p>узагальнювати</p>	<p>Практичне заняття 10. <i>План</i></p> <p>1. Характеристика поняття «примусова праця».</p>	2

<p>судові рішення проти Європейського Суду з прав людини щодо статті 34 «Індивідуальні заяви»</p>	<p>2. Особливості та підстави застосування судами України прецедентів European Court of Human Rights.</p> <p>3. Сумлінне виконання Україною приписів Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та виконання рішень European Court of Human Rights.</p> <p>4. Характеристика практики застосування ЄСПЛ.</p>	
<p>Разом</p>		<p>180</p>

III. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

Основні:

1. *Міжнародний захист прав людини: підручник. Том 2. За заг. ред. Л.М. Дешко. К.: КНТЕУ, 2019. 420 с.*
2. *Міжнародний захист прав людини: підручник. Том 2. За заг. ред. Л.М. Дешко. К.: КНТЕУ, 2019. 420 с.*
3. Загальна декларація прав людини. Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи/ Упоряд. Ю.К. Кучеренко. 2-ге вид. К.: Юрінформ, 1992. С. 18-24.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: з поправками, внесен. відповідно до положень Протоколів №№ 11 та 14 з Протоколами №№ 1, 4, 6, 7, 12 та 13). *Право України*. 2010. № 10. С. 215–233.
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи/ Упоряд. Ю.К. Кучеренко. 2-ге вид. К.: Юрінформ, 1992. С. 36-58.
6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи/ Упоряд. Ю.К. Кучеренко. 2-ге вид. К.: Юрінформ, 1992. С. 24-36.
7. Резолюція 1594 (2007) «Про принцип верховенства права», ухвалена Парламентською Асамблеєю Ради Європи 23 листопада 2007 р.
8. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: закон України від 23 лютого 2006 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.
9. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: Постанова Пленуму Верховного Суду України №9 від 1.11.1996 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/v0009700-96>.
10. Верховенство права. Доповідь, схвалена Венеційською Комісією на 86 му пленарному засіданні. (Венеція, 25–26 березня 2011 року). URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/6b6c1e2e6ad3e2fcc225745c0034f4cc/229b826c8ac787dec2257d87004987c3/\\$FILE/CDLAD\(2011\)003revukr.pdf](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/6b6c1e2e6ad3e2fcc225745c0034f4cc/229b826c8ac787dec2257d87004987c3/$FILE/CDLAD(2011)003revukr.pdf)
11. Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 року. Міжнародне співробітництво України у правовій сфері: Збірник міжнародних документів / Упоряд. В. Дріжджаний О. Павличенко О. Уманський. Харків: Фоліо, 1998. С. 200-210.
12. Европейская социальная хартия. Збірка договорів Ради Європи. Українська версія. К.: Парламентське видавництво, 2000. С. 65-87.
13. Перший Протокол до Конвенції про захист прав і основних свобод людини. Збірка договорів Ради Європи. Українська версія. К.: Парламентське видавництво, 2000. С. 47-51.
14. Дженіс Марк, Кей Річард, Бредлі Ентоні. Протокол № 11 до Конвенції про захист прав і основних свобод людини. Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування: Пер. з англ. К.: АртЕк, 1997. С. 555-567.

15. Дженіс Марк, Кей Річард, Бредлі Ентоні. Протокол № 2 до Конвенції про захист прав і основних свобод людини. Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування: Пер. з англ. К.: АртЕк, 1997. С. 542-543.
16. Протокол № 4 до Конвенції про захист прав і основних свобод людини. Збірка договорів Ради Європи. Українська версія. К.: Парламентське видавництво, 2000. С. 51-55.
17. Протокол № 6 до Конвенції про захист прав і основних свобод людини. Збірка договорів Ради Європи. Українська версія. К.: Парламентське видавництво, 2000. С. 55-59.
18. Протокол № 7 до Конвенції про захист прав і основних свобод людини. Збірка договорів Ради Європи. Українська версія. К.: Парламентське видавництво, 2000. С. 59-65.
19. Дженіс Марк, Кей Річард, Бредлі Ентоні. Протокол № 9 до Конвенції про захист прав і основних свобод людини. Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування: Пер. з англ. К.: АртЕк, 1997. С. 552-554.
20. Регламент Європейського суду з прав людини від 4 листопада 1998 року. Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі. К.: Український Центр Правничих Студій, 1999. № 1. С. 217-262.
21. Рекомендація № R Комітету міністрів державам-членам щодо повторного розгляду або поновлення провадження у певних справах на національному рівні після прийняття рішень Європейським судом з прав людини від 19 січня 2000 року. Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі. К.: Український центр правничих студій, 2000. № 1. С. 207-208.
22. Інформаційно-методичний збірник підготовлений за результатами опрацювання рішень Європейського суду з прав людини, щодо яких до Національної школи суддів України надходили звернення Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини. URL: <http://www.nsj.gov.ua/ua/science/prints/890/>
23. Посібник Ради Європи з прав людини «Захист права на справедливий суд в рамках Європейської конвенції з прав людини» URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/18F2759A748951A2C2257F9C00497C8C](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/18F2759A748951A2C2257F9C00497C8C).
24. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. 2-ге вид. випр., допов. К., 2015. URL: <http://www.nsj.gov.ua/ua/science/prints/890/208> с.
25. Женев'єв Майер. Щодо ролі судової системи у виконанні рішень Європейського суду з прав людини на національному рівні. *Вісник Верховного Суду України*. 2017. № 6 (202). С. 45- 48.

Додаткові:

1. Караман І.В., Козіна В.В. Європейський суд з прав людини, Європейська конвенція з прав людини та індивідуальні заяви: перше знайомство. К.: ВАІТЕ, 2015. 136 с.
2. Deshko L. Application of Legal Entities to the European Court of Human Rights: a Significant Disadvantage as the Condition of Admissibility. *Croatian International Relations Review*. 2018. 24 (83). P. 84-103.
3. Пушкар П. В. Посилення спроможності судової влади у виконанні рішень Європейського суду з прав людини: досвід держав-членів Ради Європи *Вісник Верховного Суду України*. 2017. № 6 (202). С. 41- 45.
4. Гаврилюк О. Проблемні питання застосування практики Європейського суду з прав людини національними судами. *Підприємство, господарство в право*. 2018. №4 С. 231-238.
5. Гайдулін О. О., Худолей В. Ю., Шаркова І. М. Прецедентне право Європейського Суду з прав людини щодо захисту прав уразливих верств населення: навч. посіб. Київ, 2018. 300с. URL: <https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/08/MSc-3-Прецедентне-право-ЄСПЛ-щодо-захисту-прав-вразливих-верств-населення.pdf>
6. Карнаух Б. П. Поняття майна в контексті ст. 1 Протоколу № 1 до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Проблеми законності*. 2016. № 132. С. 205-214.
7. Данелія О. С. Юридичні особи як суб'єкти звернення до Європейського суду з прав людини. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2017. № 1. С. 104-109.
8. Нечипорук Г. Виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні: підходи та правові позиції Конституційного Суду України. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019, 4 (1). P. 81-87.
9. Щорічний звіт про результати діяльності Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини у 2018 році. URL: <http://terjust.gov.ua/wpcontent/uploads/2016/05/звіт-2018.pdf>
10. Дешко Л.М. Конституційне право на звернення до міжнародних судових установ та міжнародних організацій: порівняльно-правове дослідження: дис. ...докт. юрид. наук: 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. Київ, 2017. 479 с.
11. Нечипорук Г. Нагляд за виконанням рішень Європейського суду з прав людини: розподіл повноважень між Комітетом Міністрів та Європейським судом з прав людини. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019, 3 (1). P. 202-206.
12. Стоянова Т. Практика Європейського суду з прав людини як джерело цивільного процесуального права України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. С. 55–58.

Інтернет – ресурси:

1. Верховна Рада України: офіц. веб-портал. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
2. Інформація на підставі річних звітів ЄСПЛ. URL: http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=echrpublications&c=#n14225225105470760102541_pointer
3. European Court of Human Rights. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/>
4. Міністерство юстиції України: офіц. веб-портал. URL: <http://www.minjust.gov.ua/9329>
5. <http://sun.vtei.com.ua> – система дистанційного навчання «MOODLE».